

GENÇLERİN ÖLÜM KAYGISI İLE TEMEL EMPATİ DÜZEYİ VE YAŞAMA YÜKLEDİKLERİ ANLAM ARASINDAKİ İLİŞKİ
THE RELATIONSHIP BETWEEN YOUTH'S DEATH ANXIETY AND THE LEVEL OF THE BASIC EMPATHY AND THE MEANING TO LIFE

Öğr. Gör. Dr. Merve KIZILIRMAK TATU

Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, mervekzlrnak@gmail.com, ORCID:0000-0002-3218-2705

Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK

Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, a.ozyurek@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3083-7202

ÖZET

Bu çalışma, gençlerin ölüm kaygısı ile temel empati düzeyi ve yaşama yükledikleri anlam arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada niceliksel araştırma tasarımlarından tanımlayıcı araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışma grubunu, lisans öğrenimi gören ve çalışmaya gönüllü katılan 400 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Veri toplamada "Kişisel Bilgi Formu", "Yaşamın Anlamı Ölçeği", "Temel Empati Ölçeği" ve "Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde normallik dağılımına uygun olarak parametrik ve nonparametrik testler ile korelasyon analizinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak; cinsiyet değişkeniyle ölüm kaygısı arasında manidar fark bulunmuş ve erkeklerin ölüm kaygısının kadınlardan yüksek olduğu belirlenmiştir. Gençlerin ölüm kaygısı ile duygusal empatileri arasında negatif yönlü bir ilişki; yaşama yükledikleri mevcut anlam ve duygusal empati düzeyi arasında negatif yönlü, aranan anlam ve bilişsel empati düzeyleri arasında ise pozitif yönlü bir ilişki belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşamın anlamı, Empati, Ölüm kaygısı, Gençlik dönemi.

ABSTRACT

This research is carried out for the purpose of analyzing the connection between death anxiety, basic empathy capacity and meaning of life. In this research, descriptive research model of Quantitative Research Models is used. The study group consisted of 400 university students who continue their undergraduate studies and voluntarily participate in the study. "Self-Description Form", "The Meaning in Life Questionnaire", "Basic Empathy Scale" and "Thorson Powell Death Anxiety Scale" "Personal Information Form" was used in collecting the data. In the analysis of the data, parametric and nonparametric tests and correlation analysis were used in accordance with the normality distribution. In the results obtained, a meaningful difference cannot be founded between the sociodemographic features and the basic empathy capacity and meaning of life of youngs, there is a significant difference between gender variable and death anxiety of men was determined to be higher than women.

Key words: Meaning in life, Empathy, Death anxiety, Youth period

GİRİŞ

Ölümün anlamı, kişiden kişiye değişebilmektedir. Genel olarak ölüm, insanlarda olumsuz duyguları ifade eden bir kavramdır. Ölümün olumsuz veya olumlu bir kavram olarak ele alınması veya ölüm olayına bakış açısını etkileyen pek çok faktörden söz edilebilir. Kişisel veya toplumsal faktörler ölüme bakış açısını etkilerken olumsuz bakış açısının baskın olduğu durumlarda, ölüm belirli oranda kaygı kaynağı olarak görülebilir.

Kelime anlamı olarak ölüm, canlıların hayatının sona ermesi şeklinde ele alınmaktadır (TDK, 2020). Ölüm, bazısına göre yok olmayı ifade derken, bazısına göre kimine göre de sonu olmayan bir yaşamı betimlemektedir (Kubler-Ross 1997; Geçtan 1990). Ölüm kavramı, eskilerden bu yana bilim adamları tarafından da benzer şekilde "istenmeyen, unutulması gereken bir kavram" ya da "yaşamın bir parçası"

olarak değerlendirilmiştir (Tomer ve Eliason 2007). Jung (1997), yaşama korkusunun ölüm kaygısının altında yatan en önemli etken olduğunu belirtmektedir. Yalom, ölüm kaygısının tüm patolojik psikiyatrik durumların nedeni olduğunu ifade etmektedir (Yalom 2001; 2013). Diğer yaklaşımlardan farklı olarak Logoterapi yaklaşımının kurucusu Frankl (1973) ise ölümün bir anlamı olduğunu, yaşamın bir parçası olduğunu belirtmektedir.

Ölümün kabulü ile insan, yaşamı daha anlamlı ve aktif bir şekilde yaşayabilir (Alkan, 1999; Kubler Ross, 1997). Ölümün kabulü kolay olmasa da hayata tutunmayı sağlayan, olumlu katkıların olduğunu da kabul etmek gerekir (İnam, 1999). İnsan, yaşama anlam katan, yaşamaya değer olgu/olgulara ihtiyacı vardır. Çünkü, yaşama anlam katacak olan, o olguya duyulan bağlılıktır. Yaşam içerisinde boşanma, işinden ayrılma, yeni bir işe ya da okula başlama, yeni bir eve taşınma gibi birçok durum ya da olay, ölüm kaygısını artırabilmektedir (Kastenbaum 2007). Bu anlamda gençler, ölümü, sağlığı kaybetme, geleceğe ilişkin planlarını yerine getirememe ve özünü kaybetme bağlamında ciddi bir problem olarak değerlendirmekte ve bu nedenle kaygı yaşamaktadır (Geçtan, 2002).

Zika ve Chamberlain (1992), yaşamın anlamı ve bağımsızlık, kişisel gelişim, olumlu kişilerarası ilişkiler, kendiliğın kabulü gibi psikolojik iyilik hali göstergeleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu belirtmektedirler. Bireyin anlamlı bir yaşama sahip olması, onun yaşamda karşılaştığı güçlüklerle baş edebilmesini de desteklemektedir. Bu anlamda yaşamını anlamlı ve değerli gören insanların yaşamın getirdiği olumsuzluklara karşı daha güçlü olduğu, olumsuz, karamsar ve zorlayıcı duygularla kolayca baş edebildikleri görülmektedir. Frankl (2010), yaşamda anlamın temel özelliklerinden birini kaçınılmaz olan acıları çekmek ve değişmeyen bir son olan ölüme yönelik tutum sergilemek olarak tanımlamıştır. Yani değiştirilmesinin çok zor olduğu durumlarda dahi insanın kendisini aşabileceği ve olumsuz durumu tersine çevirebileceği söylenebilir.

İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için, dış dünyayı, bilinçli farkındalıkla algılayarak, diğer insanların bakış açılarıyla gördüğünde, temel olarak empati kurduğunda, karşısındakini daha iyi anlar ve bu sayede kendi yaşamını da anlamlı kılar (Dökmen, 2001). Buradan yola çıkarak, empati ve yaşam anlamının bireyin duyuşsal ve bilişsel dünyası üzerinde etkisinin olduğu söylenebilir.

Empati, bireyin bir başkasının duygusal durumu veya bilişsel konumuna paralel bir tepkidir. Davis, Staub ve Hoffman gibi araştırmacılara göre, empatinin hem duyuşsal hem de bilişsel boyutu bulunmaktadır. Empatinin bilişsel boyutu bireyin karşısındaki kişinin mevcut durumda kendini nasıl hissettiğini anlama ve fark etmesi olarak açıklanabilir. Empatinin duygusal boyutunda, birey karşısındaki kişinin hissettiğiyle aynı duyguları hissetmesi ve bunu karşısındaki kişiye belirtmesidir (Topçu vd., 2010). Bu açıdan bakıldığında empati, bireyin yaşamındaki etkileşimlerinin yönünü belirleyen önemli bir değişken olarak ele alınabilir. Birey hem kendini hem de çevresini anlayabilmek için bir istek duymaktadır ve yaşanılanların bilincinde olmaya yardım edecek anlama ihtiyacı vardır. Anlam yaşamın ne kadar değerli olduğunu hissetmeyi sağlamaktadır. Yaşama bir anlam yüklemek ve belirli bir amaca sahip olmak insan olmanın özelliklerindedir. Yaşamın anlamı kavramı, bireyin başarmak için bir amaca veya içsel nedenlere sahip olmasının göstergesi olarak ele alınmaktadır ve psikolojik yönden sağlıklı olmayla ilişkilendirilmektedir. Bireyler genellikle çevrelerindeki olaylara bir anlam yüklemeye çalışırlar (Akın ve Taş, 2015).

Empatik yaklaşımı ve yaşama yüklenen anlamı etkileyen faktörlerden biri üniversite yaşamı olabilir. Üniversite eğitimine başlayan gençlerin çoğunluğu yaşadıkları şehirden başka bir şehre gitmektedir. Bu gelişimsel kriz dönemi üniversite yaşamına uyum sağlamayı gerektirirken aynı zamanda çeşitli psikososyal problemlere neden olabilmektedir (Demirel vd., 2006). Aileden ayrılmak, yeni bir ortamda yaşamını sürdürmek, yeni ilişkiler kurmak, gelecek planları gibi nedenler gençlerin düşüncelerinde değişikliklere neden olacaktır. Alan yazın incelendiğinde üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısını ve nedenlerini konu olan çalışmalarda ölüm kaygısı din, yaş, cinsiyet, meslek gibi kişisel bazı değişkenler açısından ele alınmıştır vb. gibi değişkenlerle ilgisinin incelendiği görülmüştür (Tanhan ve Arı, 2006). Ayrıca ölüm kaygısı ile empati düzeyleri ve anlam arayışı ilişkisinin incelendiği çalışmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada gençlerde ölüm kaygısı ile empati düzeyi ve yaşama yükledikleri anlam arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Çalışmada şu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır:

1. Gençlerin ölüm kaygısı ile cinsiyet, yaş ve bölüm/alan değişikliğine arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Gençlerin ölüm kaygısı ile yaşama yükledikleri anlam arasındaki fark anlamlı mıdır?
3. Gençlerin ölüm kaygısı ile temel empati düzeyleri arasındaki fark anlamlı mıdır?
4. Gençlerin yaşama yükledikleri anlam ile temel empati düzeyleri arasındaki ilişki anlamlı mıdır?

METHOD

Araştırma Modeli

Araştırma, niceliksel araştırma tasarımlarından tanımlayıcı araştırma modelindedir. Tanımlayıcı araştırma modeli, incelenen durum ya da olayı tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Erdoğan, Nahcivan ve Esin, 2017).

Evren ve Örneklem

Karabük Üniversitesi'nde lisans düzeyinde örgün eğitim görmekte olan tüm öğrenciler araştırmanın evrenini oluştururken, çalışmayı kabul eden 400 öğrenci çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Örneklem grubundaki göre üniversite öğrencilerinin %85,2'si kadın ve %14,8'i erkektir; %37,8'i 18-20 yaşında, %48,5'i 21-23 yaşında ve 13,8'i 24-26 yaş aralığındadır; %41,2'si Sağlık, %9,5'i Mühendislik, %4,8'i İlahiyat ve %44,5'i İktisadi ve İdari Bilimler bölümünde öğrenimlerine devam etmektedirler.

Veri Toplama Araçları

Veri toplamada yaş, cinsiyet gibi sosyodemografik özellikleri tanımlayan "Kişisel Bilgi Formu", "Yaşam Anlamı Ölçeği", "Temel Empati Ölçeği" ve "Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği" kullanılmıştır.

Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)

Steger ve diğerleri (2006) tarafından geliştirilmiş, Türkçe geçerlik güvenirliğini Akın ve Taş (2011) yapmıştır. İnsanların yaşamda mevcut anlamı ve aradıkları anlamı belirlemeyi amaçlamaktadır, 10 maddeden oluşmakta ve 7'li likert tipindedir. Ölçeğin Mevcut Yaşam Anlamı ve Aranan Yaşam Anlamı olmak üzere iki alt boyutu vardır. Puanın yüksek olması, bireyin yaşam anlamı ve yaşamda anlam arama düzeyinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı Mevcut Yaşam Anlamı için 0,77, Aranan Yaşam Anlamı için 0,83 ve tüm ölçek için 0,81 olarak belirlenmiştir.

Temel Empati Ölçeği (TEÖ)

Orjinalini Jolliffe ve Farrington'un (2006) geliştirdiği ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirliğini Topçu ve arkadaşları (2010) yapmıştır. Ölçek, Duygusal Empati ve Bilişsel Empati alt boyutlarından ve toplam 20 madden oluşmaktadır, 5'li likert tipinde derecelendirmeye sahiptir. En az 20, en fazla 100 puan alınmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayıları Duygusal Empati için 0,76, Bilişsel Empati için 0,80 olarak belirlenmiştir.

Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği

Orjinalini Thorson ve Powell'in geliştirdiği ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirliğini Karaca ve Yıldız (2001) yapmıştır. Toplam 25 maddelik ve 5'li likert tipindeki ölçekten alınan 0-25 aralığındaki puan kişinin ölüm kaygısının "çok düşük", 26-50 aralığındaki puan kişinin ölüm kaygısının "hafif düzeyde", 51-75 aralığındaki puan kişinin ölüm kaygısının "orta düzeyde" ve 76-100 aralığındaki puan kişinin ölüm kaygısının "çok yüksek" olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,84 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Veri toplama araçları araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere verilmiş ve doldurmaları istenmiştir. Eksiksiz doldurulan veriler, istatistiksel analize dahil edilmiştir. Verilerin normallik dağılımı Kolmogorov Smirnov Testi ile incelenmiş ve buna göre TEÖ Duygusal Empati alt boyutu puanları analizlerinde t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ve YAÖ ölçek puan analizlerinde Kruskal Wallis-H ve Mann-Whitney U Testleri, ölçüm setleri arası ilişkinin belirlenmesinde Spearman Brown katsayısı kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmaya başlamadan önce Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan izin (01/11/2017-10/27) alınmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin sahiplerinden mail yoluyla kullanım izni alınmıştır. Çalışmanın uygulaması, öğrencilerin aktif olarak eğitim-öğretim döneminde olmadıkları bir zaman diliminde yüz yüze görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1'de gençlerin kişisel bazı özelliklerine göre ölçeklerden aldıkları puanları ve Tablo 2-4 arasında ise ölçek puanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1: Gençlerin Sosyodemografik Özellikleri ile Ölçek Puanları Analiz Sonuçları

	n	YAÖ				TEÖ				Thorson Powel Ölüm Kaygısı Ö.	
		Mevcut Anlam		Aranan Anlam		Bilişsel Empati		Duygusal Empati		̄	ss
Yaş		̄	ss	̄	ss	̄	ss	̄	ss	̄	ss
18-20 yaş	15	25,76	5,6	24,85	5,86	29,07	3,63	29,76	4,6	3,43	0,57
	1		5						6		
21-23 yaş	19	25,71	6,2	24,89	6,78	29,20	4,01	29,69	4,5	3,41	0,59
	4		0						9		
24-26 yaş	55	26,80	5,7	25,36	7,51	30,43	7,05	29,85	5,9	3,43	0,60
			9						0		
		H=1,985 p=0,371		H=1,159 p=0,560		H=0,996 p=0,608		F=0,026 p=0,974		H=0,048 p=0,976	
Cinsiyet											
Kadın	34	25,86	5,8	24,94	6,47	29,34	4,42	29,89	4,7	3,40	0,57
	1		9						7		
Erkek	59	25,98	6,2	24,94	6,97	29,18	4,51	28,89	4,9	3,55	0,62
			4						7		
		z=-0,442 p=0,659		z=-0,176 p=0,860		z=-0,047 p=0,963		t=1,467 p=0,949		z=2,239 p=0,025*	
Sınıf											
1. sınıf	86	25,43	6,15	25,84	5,77	29,15	3,45	29,86	4,8	3,46	0,50
									5		
2. sınıf	11	25,74	6,31	24,59	6,42	28,78	4,53	29,37	4,3	3,41	0,66
	4								5		
3. sınıf	11	25,41	5,79	24,27	6,48	29,41	5,78	29,89	5,0	3,43	0,56
	0								3		
4. sınıf	90	27,06	5,33	25,34	7,39	30,05	2,96	29,92	5,0	3,38	0,59
									7		
		H=0,498 p=0,280		H=0,388 p=0,352		H=2,023 p=0,568		F=0,312 p=0,817		H=0,498 p=0,919	
Bölüm											
Sağlık Bilimleri	16	26,14	5,8	25,58	6,25	29,34	4,95	29,61	4,7	3,41	0,55
	5		4						0		
Mühendislik	38	24,10	5,4	25,97	5,46	28,47	4,81	30,18	4,9	3,42	0,64
			7						4		
İlahiyat	19	26,15	7,0	19,68	6,89	29,73	3,58	30,36	4,5	3,57	0,50
			1						7		
İktisadi ve İd.B.	17	25,99	5,9	24,69	6,75	29,44	3,90	29,70	4,9	3,42	0,61
	8		9						2		
		H= 1,454 p=0,693		H=1,376 p=0,259		H=1,135 p=0,769		F=0,254 p=0,859		H=1,454 p=0,259	

*p<0,05

Tablo 1'e göre YAÖ ve TEÖ tüm alt boyut puanları ile gençlerin yaş, cinsiyet ve öğrenim gördüğü bölüm, Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanları ile gençlerin yaşı ve öğrenim gördüğü bölüm arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05). Gençlerin cinsiyeti ile Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği

puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p < 0,05$). Erkeklerin Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puan ortalaması ($\bar{x}$: 3,55) kadınların puan ortalamasından ($\bar{x}$: 3,40) daha yüksektir.

Tablo 2: Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ve YAÖ Puanları Arasındaki İlişki

		Yaşamın Anlamı Ölçeği	
		Mevcut Anlam	Aranan Anlam
Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği	r	0,086	-0,057
	p	0,087	0,252

* $p < 0,05$

Tablo 2'ye göre, gençlerin Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanları ile YAÖ Mevcut Anlam ve Aranan Anlam alt boyut puanları arasındaki ilişki anlamlı değildir ($p > 0,05$).

Tablo 3: Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

		TEÖ	
		Bilişsel Empati	Duygusal Empati
Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği	r	0,097	-0,141
	p	0,053	0,005*

* $p < 0,05$

Tablo 3'e göre, gençlerin Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ile TEÖ Duygusal Empati alt boyut puanları arasında negatif yönlü ($r = -0,141$; $p = 0,005$), zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Gençlerin TEÖ Duygusal Empati alt boyut puanı arttıkça Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanı azalmakta, bir başka deyişle gençlerin Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği puanı arttıkça TEÖ Duygusal Empati alt boyut puanları azalmaktadır.

Tablo 4: Yaşamın Anlamı Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

YAÖ		TEÖ	
		Bilişsel Empati	Duygusal Empati
Mevcut Anlam	r	0,077	-0,131
	p	0,126	0,009*
Aranan Anlam	r	0,169	-0,008
	p	0,001*	0,872

* $p < 0,05$

Tablo 4'e göre, gençlerin YAÖ Mevcut Anlam alt boyutu puanı ile TEÖ Duygusal Empati alt boyutu puanı arasında negatif yönlü ($r = -0,131$; $p = 0,009$), YAÖ Aranan Anlam alt boyut puanı ile TEÖ Bilişsel Empati alt boyut puanı arasında pozitif yönlü ($r = 0,169$; $p = 0,001$) zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Gençlerin YAÖ Mevcut Anlam alt boyut puanı arttıkça TEÖ Duygusal Empati alt boyut puanı azalmakta, YAÖ Aranan Anlam alt boyut puanı arttıkça TEÖ Bilişsel Empati alt boyut puanı da artmaktadır.

TARTIŞMA

Çalışmada gençlerin cinsiyet, yaş, sınıf ve öğrenim gördükleri bölüm açısından yaşama yükledikleri anlam ve temel empati düzeylerinin kayda değer bir fark oluşturmadığı belirlenmiştir. Alan yazında farklı bulgular mevcuttur. Yüksel (2012) tarafından yapılan çalışmada gençlerde yaşama yüklenen anlamın onları cinsiyeti, algıladıkları sosyoekonomik düzeyleri ve ebeveynlerinin beraber veya ayrı olma durumlarına göre fark oluşturmadığı belirlenmiştir. Yapılan benzer çalışmalarda da yaşamın anlamının sosyodemografik değişkenlerle anlamlı bir ilişkisinin olmadığı görülmüştür (Steger vd., 2006; Demirtaş, 2010). Bu bulguların çalışma bulgularını desteklediği söylenebilir.

Bu çalışma, üniversite öğrencileriyle yapılmıştır ve henüz öğrencilikleri devam etmekte ve pek çoğu çalışma hayatına atılmamıştır. Yaşama anlam katan durum/olay/olguların değişebilir ve değiştirilebilir olması, gençlerin bakış açısında esnekliğe yol açmış olabilir. Toplumsallaşma sürecinde erkeklerin toplumsal yaşamdaki rollerinin ve görevlerinin kadınlarinkine yaklaştığı olmasının çalışmadaki sonuca neden olduğu söylenebilir. Akgün ve Çetin (2018) çalışmalarında, üniversiteye devam eden gençlerde temel empati düzeyinin cinsiyet, okudukları bölüme göre farklılaştığını, kadınların empati düzeyinin, erkeklerden daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Hemşirelik bölüm öğrencilerinin Çocuk Gelişimi bölüm öğrencilerine göre empatik becerilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan diğer araştırmalarda kız öğrencilerin empati düzeylerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir (Yiğitbaş vd, 2013; Dere Çiftci vd, 2015). Taş (2011) çalışmasında ise erkek öğretmenlerde aranan yaşam anlamı düzeyinin kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu durum kadınların erkeklere göre çalışma yaşamında yeni var olmaları, içinde buldukları durumdan hoşnut olmalarıyla açıklanmıştır. Bu bulguların çalışmadaki bulgulardan farklı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada gençlerin ölüm kaygısı ile cinsiyetleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuş, erkeklerin ölüm kaygısı kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır. Günümüzde erkeklerin toplumsal rollerinin değişmesinin çalışmamızdaki sonucu doğurduğu düşünülmektedir. Nitekim Türkiye'nin toplumsal yapısı göz önüne alındığında kadın-erkek eşitliği bağlamında erkeklerden beklenenlerin değişmesi ve artması, belirli sınırlar içerisinde kalmalarının beklenmesi ölüm kaygılarının yüksek olmasının nedeni olabilir. Yapılan diğer araştırmalarda ise kadınlardaki ölüm kaygısı erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur (Ayten, 2009; Arslan, 2019; Chow, 2017; Khoshi ve ark., 2017). Bu bulgular, çalışma bulgularından farklıdır.

Çalışmada gençlerin ölüm kaygısı ile yaşama yükledikleri anlam arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yapılan çalışmalarda, bu bulguyu destekler bulgular elde edilmiştir (Karadelioğlu, 2011; Toplanır, 2018). Yaşam anlamıyla ölüm kaygısının ilişkili olduğu belirtilse de (Yalom, 2013), literatüre bakıldığında konuyla ilgili araştırmalarda fikir birliğine varılamadığı görülmektedir (Benli, 2016; Toplanır, 2018; Karadelioğlu, 2011). Bu durum, ölüm kaygısını etkileyen farklı faktörlerin ortak etkisini olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada, gençlerin ölüm kaygısı ile duygusal empatileri arasında arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmış, ölüm kaygısı arttıkça duygusal empati düzeylerinin azaldığı görülmüştür. İnsanın diğerleriyle empati kurduğunda hem kendi yaşamını anlamlı kıldığı hem de karşısındaki insanın ruh dünyasına girip onu daha iyi anladığı bilinmektedir (Zika ve Chamberlain, 1992). Gençlerin, empatik yaklaşım ile karşıdaki gibi düşünmeye ve hissetmeye çalışarak, kişilerarası ilişkilerin gelişmesiyle ölüm kaygısını azalttıkları düşünülmektedir.

Çalışmada gençlerin yaşama yükledikleri mevcut anlam ve duygusal empati düzeyleri arasında negatif yönlü, aranan anlam ve bilişsel empati düzeyleri arasında arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu; yaşama yükledikleri mevcut anlam arttıkça duygusal empati düzeylerinin azaldığı ve aranan anlam düzeyi arttıkça bilişsel empati düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Yaşama anlam katma ve doyum sağlama, bireyin potansiyelini toplumsal yaşamda verimli şekilde kullanabilmesini açıklamaktadır. Empatik bir yaklaşımla kişilerarası ilişkilerin düzenlenmesi ile bireyin yaşama anlam ve mutluluk düzeyi değişmektedir (Özdemir ve Koruklu, 2011). Bu anlamda diğer inanları anlayabilen, empatik anlayışla kişilerarası ilişkilerini geliştiren insanların yaşamını anlamlı kıldığı ve yaşamdan aldıkları doyumun daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmaların bu çalışmada elde edilen bulgularını desteklediği görülmüştür (Baştuğ, 2009; Barrington-Leigh ve Helliwell, 2008).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı ile temel empati düzeyi ve yaşama yükledikleri anlam arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada, katılımcıların cinsiyeti ve ölüm kaygısı arasındaki farkın anlamlı olduğu ve erkeklerin ölüm kaygısının kadınlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gençlerde ölüm kaygısıyla duygusal empati arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmış; yaşama yükledikleri mevcut anlam ve duygusal empati düzeyleri arasında negatif yönlü, aranan anlam ve bilişsel empati düzeyleri arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

Çalışma sonuçları ve alan yazındaki bilgilere göre şu öneriler geliştirilmiştir:

- Gençler sanal ortam yerine doğrudan etkileşimde bulabilecekleri sosyal etkinliklere yönlendirilebilir.
- Gençlerin mesleki kariyer ve evlilik gibi gelecek yaşama yönlendirici etkinliklere katılımını sağlamak yaşamda yeni hedefler edinmeleri ve yaşamalarını anlamlı kılmalarını destekleyebilir. Bu konuda gerek üniversite gerekse yerel yönetimler tarafından çalışmalar yapılabilir.
- Aileden uzakta kalan gençlerin aile bağlarının güçlendirilmesinde sosyal iletişim araçlarından yararlanmak, teknolojinin olumlu etkilerini kullanmak etkili olabilir. Güçlü aile bağları empatik yaklaşımını gelişmesine katkı sağlayacaktır.
- Son günlerde yaşanan endemik virüs salgını, bireylerde ölüm kaygısı oluşturmuş olabilir. Benzer bir çalışmanın endemi devam ederken yapılması, oldukça farklı sonuçlar çıkmasını sağlayabilir.

Günümüz yaşam koşullarının bireyleri daha bencil bir yaşama yönelttiği söylenebilir. Gençlerin gelecek beklentilerinin olumlu olması yaşamlarını daha anlamlı kılabilir. Kişiler arası ilişkileri artırıcı sosyal faaliyetlerin doğrudan etkileşimlerle gerçekleştirilebilir olması empatik yaklaşım edinmelerinde etkili olabilir. Üniversite ortamı, bunun için fırsatlar sunacak bir ortamdır. Gençlere bu fırsatların tanıtılmasıyla empati becerilerinin gelişimi, gelecek kaygılarının azaltılması yaşamın anlamının artmasını sağlayabilir. Temel empati ve yaşam anlamının ise ölüm kaygısını normal sınırlarda tutma konusunda etkili olabilir.

KAYNAKLAR

Akgün, R. ve Çetin, H. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin ve Empati Düzeylerinin Belirlenmesi*. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 (3): 103-117.

Akın, A. ve Taş, İ. (2015). *Yaşam anlamı ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Turkish Studies, 10 (3): 27-36.

Alkan, A. T. (1999). *Bir düğün gecesi denemesi*. Düşünen Siyaset. Ankara: Esin Sanat Felsefe Yayıncılık.

Arslan, A. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doymu ile Ölüm Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 6(1): 113-129.

Ayten, A. (2014). *Üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı: Türk ve Ürdünlü öğrenciler üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma*. Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 9(1): 85-108.

Barrington-Leigh, C. P., ve Helliwell, J. F. (2008). Empathy and emulation: Life satisfaction and the urban geography of comparison groups. National Bureau of Economic Research, 18-27.

Baştuğ, G. (2009). Voleybol antrenör adaylarının empatik becerileri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3(3) 222-227.

Benli, S. S. (2016). *Hemşirelerin Yaşam Doyumları ve Ölüme Karşı Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. Erzincan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Chow, H. P. H. (2017). *A time to be born and a time to die: Exploring the determinants of death anxiety among university students in a western Canadian city*. Death Studies, 41(6): 345-352.

Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Demirel S., Acar Ö., Karakurt E., Onaygil C. ve ark. (2006). *Yurt yaşamının üniversite öğrencilerinin sağlığı üzerindeki etkileri*, MASCO, Marmara Öğrenci Kongresi, 16-17 Mayıs.

Dere Çiftçi, H., Koçak, N., Duman, G. (2015). *Sağlık ve Sosyal Alan Lisans Birinci Sınıf Öğrencilerinin İletişim ve Empatik Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Cumhuriyet International Journal of Education. 4 (1): 50-64.

- Dökmen, Ü. (2001). *Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erdoğan, S., Nahcivan, N., Esin, N. (2017). *Hemşirelikte Araştırma* (3. Baskı). Nobel Tıp Kitabevleri.
- Frankl, V. E. (2010). *İnsanın anlam arayışı*. (S. Budak, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Frankl, V. E., (1973). *The Doctor&The Soul: From Psychotherapy to Logotherapy*. New York: Vintage Books.
- Geçtan, E. (1990). *Varoluş ve psikiyatri*. İstanbul: Remzi Kitavevi.
- Geçtan, E. (2002). *Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnam, A. (1999). *Olabileceğini olmada ölümün yeri*. Düşünen Siyaset. Ankara: Esin Sanat Felsefe Yayıncılık.
- Jung, C.G. (1997). *Analitik Psikoloji*. İstanbul: Payel Yayınevi
- Karaca, F., Yıldız, M. (2001). *Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeğinin Türkçe Çevirisinin Normal Populasyonda Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. *Tabula-Rasa*, 1(1): 43-55.
- Karadelioğlu, P. (2011). *Huzurevinde ve Ev Ortamında Yaşayan Yaşlıların Yaşam Doyumlarının Ölüm Kaygı Düzeylerine Etkisi*. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kastenbaum, R. (2007). *Death anxiety*. Arizona State University, Tempe AZ, USA.
- Khoshi, A., Nia, H. S., & Tokmandi, H. (2017). *Investigation into the factors affecting death anxiety in Iranian students*. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 11(12): 24- 27.
- Kubler-Ross, E. (1997). *Ölüm ve ölmek üzerine*. (In: Banu Büyükal, Ed.), İstanbul: Boyner Holding Yayınları
- Özdemir, Y., Koruklu, N. (2011). *Üniversite Öğrencilerinde Değerler e Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. YYÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (1): 190-210.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S. ve Kaler, M. (2006). *The Meaning In Life Questionnaire: Assesing The Presence Of And Search For Meaning In Life*. *Journal of Counseling Psychology*, 53 (1): 80-93.
- Tanhan, F. ve Arı, F. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin Ölümüne Verdikleri Anlam ve Öğrenim Gördükleri Program Açısından Ölüm Kaygısı Düzeyleri*. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2): 34-43.
- Taş, İ. (2011). *Öğretmenlerde yaşamın anlamı yaşam doyumunu sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- TDK. (2020). <https://sozluk.gov.tr/> 25.03.2020 tarihinde erişildi.
- Tomer, A. ve Eliason, G. T. (2007). *“Existentialism and Death Attitudes”, Existential and Spiritual Issues in Death Attitudes* (Ed. A. Tomer- G. Eliason ve P. T. Wong), Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London, ss. 11-14.
- Topçu, Ç. Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2010). *Temel empati ölçeği Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (34): 174-182.

Toplanır, E. (2018). *Yaşam Doyumu Kendini Gerçekleştirme ve Ölüm Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yalom, I. (2001). *Varoluşçu Psikoterapi* (Çev. Z. İ. Babayiğit), 3. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yalom, I. (2013). *Varoluşçu psikoterapi* (İyidoğan Babayiğit Z, Çeviri Editörü). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yiğitbaş, Ç., Deveci, S. E., Açık, Y., Ozan, A. T., Oğuzöncül, A. F. (2013). *Sağlık Eğitimi Alan Bir Grup Öğrencinin Empatik Eğilim ve Becerisi*. S D Ü Sağlık Bilimleri Dergisi. 4(1): 7-13.

Yüksel, R. (2012). *Genç Yetişkinlerde Yaşamın Anlamı*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2: 79-91.

Zika, S., ve Chamberlain K. (1992). *On the Relation between Meaning in Life and Psychological Well-Being*. British Journal of Psychology, 83: 133-145.